

KS. JAN PRACZ

Lublin

KSIĄDZ MIECZYŚŁAW BRZozowski (1933-1991) ŻYCIE I DZIAŁALNOŚĆ NAUKOWO-DYDAKTYCZNA

Wśród pracowników Instytutu Teologii Pastoralnej, rozpoczynających zajęcia dydaktyczne w roku akademickim 1991/1992, nie był obecny ks. Rektor Mieczysław Brzozowski, który 21 VI 1991 r. doznał rozległego zawału serca. Żywiono wówczas głęboką nadzieję, że nieobecność ta jest tylko przejściowa i że po udanej operacji ks. Brzozowski powróci do swych zajęć. 28 XI 1991 r. w klinice kardiologicznej w Krakowie przeprowadzono długo przygotowywaną operację, ale niestety, podczas jej przebiegu ks. Rektor zmarł. Uroczystościom pogrzebowym, które odbyły się 3 XII 1991 r. przewodniczył ordynariusz lubelski ks. bp B. Pylak, a w koncelebrewanej mszy św. uczestniczyli także księża biskupi – Jan Mazur z Siedlec, Julian Woronowski i Marcjan Trofimiak ze Lwowa, biskupi pomocniczy lubelscy, przybyli z całej Polski kapłani oraz tysiące świeckich znajomych i przyjaciół Zmarłego¹.

Ks. bp P. Hemperek, w nacechowanym wielu osobistymi akcentami kazaniu, ukazał drogę życiową ks. Brzozowskiego jako gorącego patrioty i gorliwego kapłana, zaangażowanego w odnowę posoborową teologa, oddanego młodzieży opiekuna i duszpasterza oraz życzliwego przyjaciela. Po mszy św. kondukt żałobny prowadzony przez ks. bpa Jana Mazura przeszedł ulicami Lublina do cmentarza przy ul. Lipowej, gdzie w grobowcu kapituły katedralnej lubelskiej złożono ciało ks. Brzozowskiego.

Dramatyczne wydarzenia z lat czterdziestych obecnego wieku, będące udziałem całego narodu, a następnie ofiarne wysiłki całego Kościoła, zmierzające do zachowania wartości chrześcijańskich i narodowych, w zasadniczy sposób wpłynęły na osobowość ks. Brzozowskiego. Jako duszpasterz i teolog dostrzegający

¹ Por. *Ks. kan. dr hab. Mieczysław Brzozowski (1933-1991). Uroczystości żałobne.* „Wiadomości Diecezjalne Lubelskie” 66:1992 nr 3 s. 79-94.

różne zagrożenia, z jakimi spotykał się Kościół w Polsce, podejmował liczne inicjatywy, zmierzające do kształtowania świadomych i odpowiedzialnych chrześcijan. Jako znany i ceniony duszpasterz młodzieży, każdemu spotkanemu człowiekowi spieszył z wieloraką pomocą. Jako teolog, specjalista w zakresie homiletyki, wniósł trudny do przecenienia wkład zarówno w badania nad historią polskiego kaznodziejstwa, jak również w realizację nauki Soboru Watykańskiego II w Polsce.

I. ŻYCIE I DZIAŁALNOŚĆ

Mieczysław Jacek Brzozowski urodził się 31 X 1933 r. we Lwowie. Jego ojcem był Antoni Brzozowski, urzędnik państwowy, a matką Antonina z domu Kołodko, która brała udział w obronie Lwowa². Kultywowane w rodzinnym domu, zwłaszcza przez matkę, głębokie umiłowanie ojczyzny i przywiązanie do Kościoła, w decydujący sposób wpłynęły na postawę Syna. W okupowanym Lwowie ukończył szkołę podstawową i tutaj przeżył trudne lata wojny, naznaczone niedostatkiem i terrorem. W 1946 r. wraz z rodzicami musiał opuścić rodzinne miasto i po krótkim pobycie w Krakowie, przeniósł się na Śląsk, zamieszkując w Jeleniej Górze. Tutaj uczęszczał do Liceum Ogólnokształcącego im. Stefana Żeromskiego, typu humanistycznego. W przeciwieństwie do okupacyjnej szkoły we Lwowie, która budziła „obrzydzenie przesytem kłamstwa”³, w liceum kierowanym przez dyrektora Maksymiliana Tazbira, dzięki nauczycielom przybyłym z Warszawy i patriotycznie usposobionym uczniom, dominował klimat troski o losy ojczyzny, dzięki temu uczniowie łatwiej zrozumieli „czym naprawdę jest Ojczyzna i co Ojczyźnie daje Kościół”⁴. Ta szkoła, obok rodzinnego domu i Kościoła, wywarła doniosły wpływ na intelektualne zainteresowania i postawę moralną ks. Brzozowskiego.

Po uzyskaniu świadectwa dojrzałości w roku 1950 wstąpił do Wyższego Seminarium Duchownego w Lublinie, aby tutaj poprzez studia filozoficzno-teologiczne przygotować się do przyszłych zadań w Kościele. Wybrał Lublin na miejsce swych studiów seminaryjnych z dwu powodów. W tym mieście

² Dane biograficzne zaczerpnięto z akt personalnych ks. doc. dra hab. M. Brzozowskiego. [Materiały luźne b. sygn.].

³ Ks. M. B r z o z o w s k i. *Kościół i Ojczyzna. Refleksje z młodości lat.* „Ethos” 4:1991 nr 3/4 s. 192.

⁴ Tamże s. 192.

znajdował się znany Mu ze słyszenia Katolicki Uniwersytet Lubelski i stąd bliżej było do rodzinnego Lwowa.

Ponieważ z racji zbyt młodego wieku ponad pół roku czekał na święcenia kapłańskie, zaraz po ukończeniu seminarium podjął studia specjalistyczne na KUL w zakresie teologii fundamentalnej i równocześnie przyjął obowiązki prefekta Niższego Seminarium Duchownego. W rok po święceniach, które otrzymał 1 VII 1956 r. z rąk ks. bpa Piotra Kałwy w parafii Boby k. Kraśnika, zostaje mianowany wikariuszem parafii św. Mikołaja w Lublinie, pozostając nadal prefektem w seminarium. W 1962 r. ks. Brzozowski zostaje rektorem kościoła św. Wojciecha oraz kapelanem Sióstr Kanoniczek w Lublinie. Wykorzystując czas wolny od systematycznych obowiązków duszpasterskich w parafii, kontynuuje studia w zakresie teologii fundamentalnej oraz podejmuje studia w zakresie teologii pastoralnej, które ukończył w 1964 r. uzyskując tytuł magistra teologii na podstawie pracy *Wpływ Niższych Seminariów Duchownych na kształtowanie powołań kapłańskich*. Od 1964 r., pełniąc dotychczasowe funkcje, prowadził wykłady z homiletyki w Wyższym Seminarium Duchownym w Lublinie, a od 1968 r. był pracownikiem naukowo-dydaktycznym na Wydziale Teologicznym KUL. Z inspiracji ks. prof. M. Rechowicza zainteresował się historią kaznodziejstwa polskiego i po przeprowadzeniu odpowiednich studiów w 1970 r. uzyskał stopień naukowy doktora teologii na podstawie pracy *Kazania wielkanocne polskich autorów katolickich od połowy XVI do połowy XVII wieku*.

Kontynuując studia nad historią polskiego kaznodziejstwa, ks. Brzozowski zainteresował się szczególnie okresem baroku, a rezultatem tych studiów była praca *Kulturowe i historyczne uwarunkowania kaznodziejstwa Tomasza Młodzianowskiego*, którą w 1980 r. przedstawił jako rozprawę habilitacyjną i na jej podstawie 15 I 1981 r. Rada Wydziału Teologicznego KUL nadała Mu stopień naukowy doktora habilitowanego w zakresie homiletyki. Bezkompromisowa obrona prawdy i praw człowieka w licznych kazaniach głoszonych przez ks. Brzozowskiego sprawiła, że dopiero 5 XI 1982 r. Minister Nauki, Szkolnictwa Wyższego i Techniki zatwierdził powyższą uchwałę Rady Wydziału Teologicznego i dopiero po tej decyzji Senat Akademicki KUL w dniu 10 I 1983 r. powołał Go na stanowisko docenta w Katedrze Homiletyki na Wydziale Teologicznym KUL.

Wiele czasu i sił ks. Brzozowski poświęcił organizacyjnej i duszpasterskiej działalności w Kościele, zarówno w ramach diecezji, jak i całej Polski. W latach 1962-1982 był referentem diecezjalnym d/s ekumenizmu przy Wydziale Duszpasterstwa, natomiast w latach 1966-1975 pełnił funkcję diecezjalnego wizytatora nauki religii. Przewodniczył także Synodalnej Komisji d/s Przepowiadania Słowa Bożego przy Synodzie Diecezjalnym w Lublinie, a w latach

1982-1991 był rektorem Wyższego Seminarium Duchownego w Lublinie. Od 1972 r. jako członek Komisji Episkopatu d/s Duszpasterstwa Ogólnego przez wiele lat opracowywał programy kaznodziejskie, a od 1973 r. był stałym prelegentem na Kursie dla Rekolekjonistów Zakonnych (Kraków-Warszawa).

Ks. Brzozowski bardzo wiele czasu poświęcał pracy wychowawczej wśród młodzieży⁵. Początkowo byli tu uczniowie szkół średnich, później studenci, a wreszcie alumni seminarium duchownego. Jego mieszkanie zawsze było otwarte dla poszukujących rady, wsparcia czy pomocy. Kiedy zamknięto Niższe Seminarium Duchowne i niektórzy uczniowie nie mieli żadnej stacji, przyjął ich do własnego mieszkania, chociaż składało się ono tylko z jednego pokoju. Przez całe swoje życie ks. Rektor był dla młodzieży opiekunem, powiernikiem, przyjacielem, a przede wszystkim ojcem. Organizował dla niej różnego typu spotkania, rekolekcje, skupienia, a w czasie wakacji spędzał czas z różnymi grupami w górach lub nad morzem. Współpracował z ks. F. Blachnickim w ruchu oazowym. Troszcząc się o ukazanie powszechności Kościoła, chętnie inspirował spotkania z przedstawicielami takich ruchów jak „Aktion Sühnezeichen” czy „Comunione e Liberazione”. Zachęcał młodzież do wspólnych międzynarodowych przedsięwzięć, jak porządkowanie zaniedbanego cmentarza żydowskiego w Lublinie, gdyż dążył do przełamywania dotychczasowych schematów myślowych i stereotypów, tak bardzo utrudniających wzajemne zrozumienie między narodami.

Powszechnie znany był również żarliwy patriotyzm cechujący ks. Brzozowskiego oraz Jego głębokie pragnienie aby Polska jak najszybciej odzyskała pełną suwerenność. Potwierdzają to słowa pierwszego testamentu z 1966 r.: „Choć może w życiu nie umiałem tego okazać czynem – Bóg i wolna Polska to były dwa moje najwyższe ideały” Tym ideałom pozostał wierny przez całe swoje życie.

W czasie panowania systemu komunistycznego w Polsce, pomimo licznych szykan ze strony Służby Bezpieczeństwa, swymi kazaniem konsekwentnie budził patriotycznego ducha i podtrzymywał nadzieję, że Polska odzyska wolność. Krąg Jego słuchaczy znacznie się poszerzył w roku 1976, kiedy został mianowany rektorem kościoła MB Zwycięskiej (powizytkowskiego) w Lublinie. Jako znawca historii i literatury pięknej fascynował coraz liczniejszych słuchaczy wypełniających ten kościół, zarówno głębią myśli, jak i finezją słowa, a także postawą autentycznego chrześcijańskiego świadectwa. Przejęty nauką

⁵ Świadczą o tym liczne wypowiedzi wychowanków ks. Brzozowskiego zamieszczone w zbiorze: *Zawsze miał nadzieję Ksiądz Mieczysław Brzozowski. Świadectwa i wspomnienia*. Pod red. A. Rynio, A. i T. Szafrąskich. Lublin 1992.

Soboru Watykańskiego II wzywał do otwartej postawy wobec każdej wspólnoty – religijnej, narodowej, społecznej lub ideowej.

Okresem niezwykle intensywnej pracy patriotycznej i społecznej były dla ks. Rektora lata 1980-1982. Powstanie „Solidarności” uznał On za spełnienie swych marzeń o dążącej do wolności Polsce. W tym czasie kościół MB zwycięskiej był lubelskim centrum moralnej i ideowej odnowy. Ks. Brzowski chętnie służył radą i pomocą różnym ludziom dążącym do zmian w Polsce, wzywał do odpowiedzialności i zachęcał do przejścia przez „Solidarność” tradycji Armii Krajowej. W dniu 30 grudnia 1980 r. został mianowany przedstawicielem biskupa lubelskiego do współpracy ze związkiem zawodowym „Solidarność”. Kiedy wprowadzono stan wojenny niósł pomoc i pociechę internowanym i ich rodzinom. Odprawiając msze święte w intencji ojczyzny, budził i podtrzymywał nadzieję na zwycięstwo prawdy i sprawiedliwości.

Po przyjęciu w 1982 r. funkcji rektora Wyższego Seminarium Duchownego w Lublinie ks. Brzowski ograniczył swą działalność społeczno-patriotyczną, ale nigdy jej nie zaprzestał. Gdy tylko pojawiła się realna szansa na istotne zmiany w Polsce, natychmiast zaangażował się w różne przedsięwzięcia, służące uzyskaniu pełnej suwerenności przez Polskę. Wierny tradycji Armii Krajowej, po powołaniu w 1989 r. Światowego Związku Żołnierzy Armii Krajowej, został kapłanem Okręgu Lubelskiego tej organizacji. W tym samym roku wszedł w skład Komitetu Obywatelskiego Lubelszczyzny i jako przedstawiciel Biskupa Lubelskiego z wielkim zaangażowaniem i poświęceniem uczestniczył w pracach tegoż komitetu, a przez to przyczynił się do wygrania wyborów przez „Solidarność” 4 VI 1989 r. Głęboką troską napełniały Go późniejsze napięcia i walki polityczne w Komitecie Obywatelskim. Realny kształt stosunków społecznych i walka o najwyższą władzę w Polsce, także wśród dawnych przyjaciół; kolidowały z wyidealizowanym obrazem ojczyzny, jaki przez wiele lat zniewolenia jawił się ks. Rektorowi jako cel jego osobistych poświęceń i pracy całego narodu. Ten głęboki dysonans był powodem Jego niepokoju o losy ojczyzny i źródłem autentycznego cierpienia, któremu wielokrotnie dawał wyraz podczas ostatnich miesięcy swego ofiarnego życia.

II. TWÓRCZOŚĆ TEOLOGICZNA

Zainteresowania naukowe ks. Brzowskiego dotyczyły dwóch zasadniczych problemów: historii polskiego kaznodziejstwa i współczesnej teorii homiletycznej. Obok publikacji wyników badań z tych dziedzin, dorobek pisarski ks.

Rektora obejmuje również hasła w Encyklopedii Katolickiej i różnego rodzaju materiały pomocnicze dla duszpasterstwa, a wśród nich programy kaznodziej-skie, homilie, kazania patriotyczne i rozważania rekolekcyjne.

Przez cały czas swej pracy naukowej ks. Brzozowski interesował się zagadnieniami z zakresu historii polskiego kaznodziejstwa. W tej dziedzinie był uznanym i cenionym autorytetem. Początkowo prowadził studia nad posługą słowa w okresie renesansu, a następnie zainteresował się późniejszymi epokami. W swych publikacjach z tej dziedziny nie ograniczał się do zaprezentowania poglądów dominujących w kaznodziejstwie danej epoki, ale szukał ich genezy, uwzględniając przy tym szeroki kontekst kulturowy. O takiej postawie badawczej ks. Rektora świadczą następujące prace: *Teoria kaznodziejstwa (wiek XVI-XVIII)*. W: *Dzieje teologii katolickiej w Polsce*. Pod red. bpa M. Rechowicza. T. 2. cz. 1. Lublin 1975 s. 361-428; *Homilia wielkanocna Marcina Białobrzeskiego*. „Roczniki Teologiczno-Kanoniczne” 16:1969 z. 3 s. 117-132; *Z dziejów przepowiadania tajemnicy paschalnej*. „Roczniki Teologiczno-Kanoniczne” 18:1971 z. 3 s. 97-112; *Teoria kaznodziejstwa (wiek XIX-XX)*. W: *Dzieje teologii katolickiej w Polsce*. Pod red. bpa M. Rechowicza. T. 3 cz. 2 s. 123-185; *Kult religijny w XVII w. w świetle kazań Tomasza Młodzianowskiego*. „Roczniki Teologiczno-Kanoniczne” 30:1983 z. 6 s. 551-569; *Kulturowe i historyczne uwarunkowania kaznodziejstwa Tomasza Młodzianowskiego*. Lublin 1988; *Polskie kazania maryjne w XIX wieku*. W: *Niepokalana*. Pod red. bpa B. Pyłaka, ks. Cz. Krakowiaka. Lublin 1988 s. 551-569; *Kaznodziejstwo i sprawy narodu. Elementy teologii wyzwolenia w kaznodziejstwie polskim XIX wieku*. „Znak” 40:1988 nr 388 s. 36-49.

W powyższych opracowaniach ks. Brzozowski ukazał, w jaki sposób na podstawie poziomu wiedzy biblijnej, świadomości teologicznej, a zwłaszcza pod wpływem uwarunkowań historyczno-kulturowych, autorzy ówczesnych kazań dokonywali przekładu prawd objawionych na język pojęć własnej epoki. Z tej racji prezentację kaznodziejstwa w epoce renesansu, zwanej złotym okresem kaznodziejstwa polskiego, rozpoczyna od omówienia różnych nurtów ożywczych, które kształtowały to kaznodziejstwo. Istotny wpływ na ówczesną posługę słowa wywarli humaniści, a wśród nich szczególnie Erazm z Rotterdamu, który wzywał do odnowy wiary i moralności chrześcijańskiej przez powrót do źródeł, to znaczy do Pisma św. i nauki Ojców Kościoła, zaś kazanie uważał za zasadniczy środek rozpowszechniania czystego słowa Bożego. Innym ważnym czynnikiem odnowy posługi słowa w tamtym okresie była reformacja, akcentująca znaczenie Pisma św. jako podstawowego źródła przepowiadania, ale przede wszystkim reforma katolicka, której głównym osiągnięciem był Sobór Trydencki, zaś istotną rolę w jej przeprowadzeniu odegrali jezuita. Ks. Brzozowski ukazuje pozytywny wpływ, jaki na poziom kaznodziejstwa wywierała

otwartość ówczesnego społeczeństwa polskiego na ożywcze idee, płynące z innych krajów, oraz prowadzenie poważnych studiów patrystycznych w Polsce. Dzięki temu kaznodziejstwo polskie w okresie renesansu, pod względem treści, było bliskie ideałom biblijnym i patrystycznym, a przez to wpływało pozytywnie na kształtowanie się polskiej kultury, słynącej w owym czasie z wyjątkowej tolerancji. Również strona formalna tegoż kaznodziejstwa, dzięki wpływom wzorów patrystycznych, zasługuje na wysoką ocenę.

Znacznie więcej miejsca w dorobku pisarskim ks. Brzozowskiego zajmują studia nad kaznodziejstwem barokowym, a zwłaszcza analiza i ocena twórczości Tomasza Młodzianowskiego SJ, autora zbioru *Kazania i Homilie na niedziele doroczne także święta uroczyste* (T. 1-4. Poznań 1681). Kaznodziejstwo barokowe, w przeciwieństwie do kaznodziejstwa renesansowego, dużo miejsca poświęcało apologii istniejącego porządku polityczno-społecznego. Ks. Brzozowski na podstawie wnikliwej analizy materiału źródłowego ukazuje, w jaki sposób T. Młodzianowski, należący do głównych przedstawicieli kaznodziejstwa barokowego, nadużywał i deformował treści biblijne. Zamiast wypełniać podstawowe zadanie, polegające na wyrażeniu kerygmatu biblijnego za pomocą pojęć i języka ludzi danej epoki, barokowy kaznodzieja wypowiadał aktualnie panujące przekonania i poglądy posługując się swobodnie dobranymi sformułowaniami biblijnymi. A zatem, zamiast Pismo św. wbudowywać we współczesność – współcześnie panującej ideologii nadawano uzasadnienie biblijne, co prowadziło do głoszenia jako myśli Bożej zasad sprzecznych z Objawieniem. Przez to utrwalano, charakterystyczną dla baroku, wizję Boga, człowieka i świata oraz lansowano formy kultu odpowiadające ideologii szlacheckiej. Ks. Brzozowski wskazuje jednak również na pozytywne cechy kaznodziejstwa Młodzianowskiego, do których zalicza: trafną ocenę aktualnej rzeczywistości psycho-społecznej i wprowadzenie elementu egzystencjalnego do kaznodziejstwa w takiej mierze, w jakiej nie dokonał tego żaden z jego poprzedników; odwagę mówienia o tym, co Bóg uczynił i nadal czyni w życiu osobistym kaznodziei oraz ocenę aktualnych wydarzeń politycznych, społecznych, militarnych i towarzyskich w świetle obowiązujących zasad religijnych.

Prace historyczne ks. Brzozowskiego można również rozpatrywać w aspekcie powiązań zachodzących między kaznodziejstwem a kulturą, gdyż przeprowadzone analizy wykazały, że kultura formowała kaznodzieję, zaś kaznodzieja nie tylko upowszechniał, ale i modyfikował wzorce kulturowe. W powyższych pracach historycznych posłużono się metodą pastoralno-historyczną, którą wcześniej stosował F. X. Arnold.

Szczególnym wyrazem historycznych studiów nad polskim kaznodziejstwem było wyakcentowanie nurtu patriotycznego. Ks. Brzozowski ukazuje różne

aspekty tegoż nurtu i podkreśla jego pozytywy, do których zalicza: przekonanie, że religia jest nośnikiem wolności; Kościół ma obowiązek obrony praw i godności człowieka; przymierze ołtarza z tronem może mieć negatywne konsekwencje; odrodzenie narodowe uwarunkowane jest odrodzeniem moralnym; prawdziwą klęską człowieka jest uleganie złu, a jedynym zwycięstwem życie zgodne z wolą Boga; cierpienie dobrowolnie przyjęte posiada wymiar zbawczy. Jednocześnie przestrzega przed niebezpiecznymi uproszczeniami, a zwłaszcza przed: sakralizacją walki narodowo-wyzwoleńczej, negacją prawa do zrzeszania się w obronie własnej godności. Podstawą autentycznego patriotyzmu, dobrze służącego ojczyźnie, jest przede wszystkim żywa wiara, oparta na autentycznym orędziu biblijnym, przekazywanym przez Kościół.

Drugim ważnym obszarem zainteresowań ks. Brzozowskiego były aktualne zagadnienia homiletyczne, a zwłaszcza realizacja nauki Soboru Watykańskiego II. Wskazują na to takie publikacje jak: *Nowe Ordo Lectionum na tle teologii Słowa Bożego*. „Zeszyty Naukowe KUL” 14:1971 z. 2 s. 57-64; *Postługa słowa w liturgii*. „Collectanea Theologica” 41:1971 z. 4 s. 83-87; *Kryzys współczesnego kaznodziejstwa i sposoby jego przewyciężenia*. „Roczniki Teologiczno-Kanoniczne” 20:1973 z. 6 s. 87-94. Posoborowa odnowa przepowiadania słowa Bożego nie może być oderwana od odnowy liturgii, a soborowa konstytucja *Sacrosanctum Concilium* zawiera podstawowe sugestie i wskazania dotyczące kaznodziejstwa. Ks. Rektor dążył do wykazania, że wszelka postługa słowa wiąże się ściśle ze sprawowaniem liturgii i najczęściej jest też praktykowana w jej ramach, a obficie zastawiony stół słowa Bożego przez wprowadzenie trzyletniego cyklu czytań niedzielnych i świątecznych, stanowi trudną do przecenienia pomoc w szerszym uwzględnianiu treści biblijnych w przepowiadaniu.

Głębokie przekonanie o pilnej potrzebie upowszechniania idei soborowych nie tylko wśród homiletów, ale również wśród kaznodziejów skłoniło ks. Brzozowskiego do opracowania materiałów służących pośrednio lub bezpośrednio kaznodziejstwu. Temu celowi służyła Jego wieloletnia współpraca przy wydaniu trzutomowego komentarza do czytań mszalnych i programów kaznodziejskich oraz przygotowanie licznych homilii, kazań patriotycznych i rozważań rekolekcyjnych, publikowanych w czasopismach homiletycznych. Materiały te cechuje zawsze szerokie wykorzystanie dokumentów Soboru Watykańskiego II i nauczania papieży, zwłaszcza Jana Pawła II, oraz częste nawiązywanie do historii Polski i polskiej poezji. Przez swoje publikacje ks. Brzozowski w decydujący sposób przyczynił się do upowszechnienia właściwego rozumienia homilii wśród polskiego duchowieństwa, które początkowo żywiło liczne wątpliwości w odniesieniu do tej formy postługi słowa. Publikowane systematycznie na łamach „Biblioteki Kaznodziejskiej” wprowadzenia do programu kazno-

dziejskiego na kolejne lata zawsze zawierały przypomnienie i rozwinięcie, wypracowanego przez polskich homiletów trójstopniowego modelu homilii, wynikającego z dialogowego charakteru przepowiadania.

III. PROBLEMATYKA PRAC DYPLOMOWYCH

Pod kierunkiem ks. Brzozowskiego powstało sześć prac doktorskich, dziewięć licencjackich i pięćdziesiąt sześć prac magisterskich. Autorami prac magisterskich byli słuchacze Studium Pastoralnego, studenci kursów zwykłych A i B oraz alumni z różnych seminariów duchownych, a zwłaszcza z Opoła, Przemyśla, Siedlec i Włocławka.

W pracach doktorskich zostały podjęte dwa problemy, a mianowicie, współczesna odnowa przepowiadania i historia kaznodziejstwa polskiego. Większość tych prac dotyczy współczesnych zagadnień homiletycznych, związanych z odnową soborową w Kościele i konsekwencjami wynikającymi z tej odnowy dla posługi słowa. W kaznodziejstwie polskim dużo miejsca poświęcano tematyce maryjnej, która mimo deklarowanej odnowy soborowej, w praktyce wciąż była nacechowana wpływami teologii przedsoborowej, a w niektórych przypadkach dochodziło do niebezpiecznych jednostronności w ukazywaniu roli Maryi w życiu Kościoła i narodu polskiego. Tym problemem zajął się ks. T. Lewandowski w pracy *Recepcja mariologii II Soboru Watykańskiego w kaznodziejstwie polskim w latach 1965-1980*.

W obecnej sytuacji Kościoła – nacechowanej w wielu krajach poważnymi zagrożeniami dla wiary, wynikającymi zarówno z trudności zewnętrznych, jak i wewnętrznych, jawi się jako konieczność, podjęcie na nowo dzieła ewangelizacji. Udaną próbą jasnego przedstawienia samej istoty ewangelizacji, jej celu, treści, form i sposobów jest praca ks. W. Przychylny *Ewangelizacja w dokumentach Soboru Watykańskiego II i w adhortacji Pawła VI Evangelii Nuntiandi*.

We współczesnej kulturze, pozostającej pod wpływem prądów umysłowych akcentujących w przesadny sposób indywidualizm, racjonalizm i hedonizm, co w konsekwencji często prowadzi do permissywizmu, cierpienie jest przemilczane i usuwane poza nawias aktualnych zagadnień. Jest to postawa obca chrześcijaństwu, na co wielokrotnie zwracał uwagę Jan Paweł II. Ten problem podjął ks. A. Bałabuch w rozprawie *Nauka Jana Pawła II o cierpieniu i jej recepcja w kaznodziejstwie polskim*.

W nauce Soboru Watykańskiego II zwrócono uwagę na znaczenie Pisma św. dla różnych form działalności kościelnej, a zwłaszcza dla przepowiadania.

W Biblii są jednak pewne teksty, zwane trudniejszymi, które nastroczają wiele problemów zarówno egzegetom, jak i kaznodziejom. Spośród perykop ewangelicznych do takich tekstów zalicza się opis narodzenia i dzieciństwa Jezusa, relacje o cudach oraz perykopy wielkanocne. Ostatnim rodzajem tych trudniejszych tekstów zajął się ks. E. Wiszowaty w pracy *Perykopy wielkanocne Ewangelii Mateusza 28, 1-20 we współczesnym przepowiadaniu*.

Problematykę historyczną podjęto w dwu rozprawach, z których pierwsza dotyczy posługi słowa na przełomie XVIII i XIX w., a druga pierwszej połowy wieku XX. W związku z zagrożeniem, a później i utratą wolności oraz suwerenności ojczyzny, wielu kaznodziejów podejmowało wątek patriotyczny na ambonie. Starano się pobudzić i ożywić poczucie odpowiedzialności za zagrożoną ojczyznę. Natomiast w czasach niewoli podtrzymywano nadzieję, nawiązując do przeszłości, w której Polska odgrywała ważną rolę na europejskiej scenie. Jednocześnie wzywano do nawrócenia, gdyż ówczesny czas próby rozumiano jako karę za dawniejsze grzechy narodu. Ten aspekt w twórczości jednego z głównych kaznodziejów przełomu XVIII i XIX w. podjął w swej pracy ks. J. Szczypa: *Problematyka patriotyczna w przepowiadaniu Abpa Jana Pawła Woronicza*.

W ostatnich latach, w związku z pracami przygotowawczymi nad nowym katechizmem katolickim, wśród homiletów wzrosło zainteresowanie kazaniem katechizmowymi, gdyż ta forma w wyniku mocnego wyakcentowania homilii w dokumentach soborowych i posoborowych, została niemalże całkowicie zapomniana. W tej sytuacji, jako rodzaj swoistego przygotowania przed ponownym dowartościowaniem tej tradycyjnej formy kaznodziejskiej, jawi się przygotowana przez ks. H. Łysego rozprawa *Kazania katechizmowe w polskim kaznodziejstwie okresu międzywojennego 1918-1939*.

Problematykę prac licencjackich zdominowały również zagadnienia historyczne, chociaż niektóre opracowania dotyczą czasów niedawno minionych. W większości są to prace traktujące o wybranych aspektach działalności kaznodziejskiej przedstawicieli określonej epoki. Postacią, która w decydujący sposób ukształtowała współczesny polski Kościół, a w znacznej mierze i całą Polskę, był ks. kardynał Stefan Wyszyński. Dwie prace dotyczą różnych aspektów jego działalności kaznodziejskiej, z których jedna poświęcona jest nauczaniu społecznemu od sierpnia 1980 do maja 1981 r., a druga odpowiedzialności młodej za losy narodu.

Charakterystyce wybitniejszych kaznodziejów, wywierających duży wpływ na życie Kościoła i sposób głoszenia słowa Bożego w czasie ich działalności, poświęcone są cztery prace, a dotyczą one: O. Salvatora Radlińskiego OFM (1751-1825), O. Bonawentury Cichonia OFM (1887-1962), ks. M. Rękasa (1895-1964), oraz O. Apoloniusza Żynela OFM Conv (1914-1987). Do prac

historycznych należy również studium o metodzie misji parafialnych redemptorystów w latach 1732-1962.

Natomiast w ramach studiów nad aktualnymi problemami homiletycznymi powstała praca o treści przepowiadania homilijnego w świetle aktualnie obowiązujących ksiąg liturgicznych. Zwrócenie uwagi na źródło przepowiadania, jakim są księgi liturgiczne jest szczególnie cenne i aktualne, gdyż obecnie homileci i kaznodzieje przywiązują dużą wagę do tekstów biblijnych, natomiast w niedostatecznym stopniu wykorzystują w swej pracy teksty liturgiczne. Do grupy opracowań podejmujących aktualne problemy można również zaliczyć studium o misjach intronizacyjnych w Zgromadzeniu Księży Najświętszego Serca Jezusowego.

Problematyka podjęta w licznych pracach magisterskich pisanych pod kierunkiem ks. Brzozowskiego jest jeszcze bardziej zróżnicowana niż przedstawiona wyżej problematyka rozpraw doktorskich i prac licencjackich. Wprawdzie również i w tym dziale, podobnie jak w poprzednim, dominują prace historyczne, to jednak pojawiają się również zupełnie nowe wątki tematyczne.

Wśród prac historycznych zdecydowanie przeważają studia dotyczące fragmentu działalności kaznodziejskiej wybranej postaci, natomiast do nielicznych należą opracowania całokształtu działalności konkretnego kaznodziei. Zwracano uwagę albo na stosowane formy kaznodziejskie, wśród których wyróżniano zwłaszcza homilię i naukę katechizmową, względnie analizowano kazania skierowane do wybranej grupy słuchaczy, lub jeden z wątków tematycznych, charakterystyczny dla wybranego kaznodziei.

Drugie miejsce po opracowaniach historycznych zajmują studia, w których poddano krytycznej analizie treść pomocy kaznodziejskich, publikowanych na łamach polskich czasopism homiletycznych, ze szczególnym uwzględnieniem „Biblioteki Kaznodziejskiej” i „Współczesnej Ambony”. Do tej grupy należą prace dotyczące zagadnień z takich dziedzin jak: chrystologia, ekumenizm, pneumatologia, eklezjologia, sakramentologia, mariologia, czy wreszcie antropologia.

Natomiast zagadnienia związane z percepcją i interioryzacją głoszonych treści przez słuchaczy, w zasadzie pozostawały poza kręgiem zainteresowań autorów prezentowanych prac. Jedynie cztery opracowania dotyczą tej problematyki, ale i one ograniczają się właściwie tylko do opinii słuchaczy o kazaniach. Również takie zagadnienia, jak współczesne formy kaznodziejskie, podmiot przepowiadania, przekaz orędzia zbawienia poszczególnym grupom słuchaczy, kerygmaticzna interpretacja współczesnej literatury, głoszenie homilii w ramach wybranych obrzędów liturgicznych, czy wreszcie homiletyczne opracowanie wybranych perykop biblijnych, podejmowane były tylko przez nielicznych autorów.

Jednakże podjęcie takich zagadnień, wykraczających poza główne zainteresowania promotora, znacznie poszerza problematykę prowadzonych studiów.

Reasumując, należy stwierdzić, że prace pisane pod kierunkiem ks. Brzozowskiego obejmują bardzo szeroki zakres tematyczny, a zarazem ujawniają Jego wielokierunkowe zainteresowania naukowe, wśród których dominuje problematyka historyczna. Jednakże z braku w homiletyce polskiej opracowań aktualnych zagadnień, służących odnowie kaznodziejstwa, wiele uwagi ks. Rektor poświęcił również współczesnej problematyce, obejmującej zwłaszcza odnowę soborową i posoborową, oraz recepcję myśli soborowej przez polskich kaznodziejów. Zainteresowanie powyższą tematyką nie wynikało z dążenia do podejmowania problemów, które aktualnie wywoływały szeroki rezonans społeczny, ale przede wszystkim było wyrazem duszpasterskiego zaangażowania ks. Brzozowskiego, który przez wszystkie lata pracy w Katolickim Uniwersytecie Lubelskim pragnął pomóc współczesnym, często zagubionym ludziom, a tę pomoc widział przede wszystkim w budzeniu i umacnianiu wiary w miłującego Boga Ojca przez Jezusa Chrystusa w Duchu Świętym.

FATHER MIECZYŚLAW BRZozowski (1933-1991)
HIS LIFE AND HIS SCIENTIFIC AND DIDACTIC WORK

S u m m a r y

Mieczysław Brzozowski, assistant professor at the Chair of Homiletics of the Catholic University of Lublin (KUL), was born on October 31st, 1933, in Lvov. On July 1st, 1956, he was ordained to the priesthood in Boby near Kraśnik. For a couple of years he worked in pastoral care and at the same time studied at KUL where he earned the title of doctor of theology in 1969. From 1964 on he was lecturer in homiletics in the Theological Seminary in Lublin, and in 1968 he became a scientific and didactic worker at the Faculty of Theology at KUL. In 1981 he was made assistant professor on the basis of his dissertation entitled „Cultural and Historical Conditionings of the Preachment of Tomasz Młodzianowski”. The scientific interests of Fr Brzozowski embraced the history of Polish preachment and the problems of contemporary homiletics. Under his supervision six doctoral dissertations, nine licentiate works and ninety six MA theses were written. He also took care about putting into practice the teaching of Vatican Council II in Polish preachment and, as a member of the Episcopal Committee for General Pastoral Care over a dozen or so years, he was preparing the all-Polish preachment programmes. He took great interest in social issues, and that is why in the period of 1980 – 1982 he was very active in the Solidarity movement, and in 1989 he was a member of the Lublin Citizens' Committee. Fr Brzozowski sought to overcome any stereotypes and was an advocate of reconciliation with the neighbouring nations. As a valued educator and protector of the youth he gave advice and support to everybody who was in need. He died on November 28th, 1991, during an operation on his heart at the cardiological clinic in Krakow. He was buried on December 3rd, 1991, at the cemetery in Lipowa Street in Lublin.

Translated by Jan Kłos